

مدیریت رهبری ج.ا.ا در مواجهه با بحران‌های سیاسی

ابوالفضل امیری*

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۰۴/۰۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۴/۰۵/۱۵

صفحات: ۷۵-۹۷

چکیده

بحران‌های سیاسی از مسائل بسیار مهمی است که گاه بیگانه نظام جمهوری اسلامی را با چالش روبرو ساخته است. بازخوانی رویکرد آمریکا در ۳۶ سال گذشته و نحوه‌ی مدیریت این تهدیدها از ناحیه رهبری نظام اسلامی، قابل تامل و واکاوی است که تدابیر و سیاست‌های ولی فقیه و رهبری چگونه بوده است که دشمن در عموم عرصه‌ها ناکام و ناچار به عقب‌نشینی شده است؟ بنابراین ضرورت ق‌دردانی از این نعمت الهی و افزایش روحیه تبعیت‌پذیری از دستورات رهبری برای مقابله با این تهدیدها به عنوان یکی از اولویت‌های اساسی کشور می‌باشد. این مقاله با بررسی سیره‌ی سیاسی امام خمینی(ره) و امام خامنه‌ای به بخشی از توانمندی و قدرت نرم جمهوری اسلامی اشاره خواهد نمود.

واژگان کلیدی: رهبری، مدیریت بحران، جمهوری اسلامی ایران، امریکا

---

* استادیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

انقلاب اسلامی حرکت نوینی را در عرصه معادلات سیاسی جهان و منطقه رقم زد و دین را لازمه حکومت و سیاستمداری برشمرد، آنگونه که منافع کشورهای استکباری با تهدید مواجه گردید. ایجاد بحران‌ها و چالش متعدد نتیجه رویکرد اسلام سیاسی و انقلابی ایران و رهبری فرزانه آن بوده است. استکبار جهانی از سال ۱۳۵۸ بیم این را دارند که ایران الگوی سایر کشورهای اسلامی، حتی غربی شود و موج انقلاب دینی، منطقه و جهان را فراگیرد. لذا با برنامه ریزی‌های متعدد از قبیل کودتای نظامی، سازماندهی جریان‌های برانداز و عناصر جاسوس، تحمیل جنگ ۸ ساله، تحریم اقتصادی و دیپلماسی سیاسی و جنگ رسانه‌ای تلاش نمودند جمهوری اسلامی را با چالش و بحران‌های مختلفی روبرو سازند، اوج این تهدیدها پس از دفاع مقدس، در انتخابات دهم ریاست جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۸ اتفاق افتاد که با کارگیری اپوزیسیون و عناصر پیاده نظام غرب آشوب و فتنه‌ای بزرگ ایجاد گردید و با القای ناکارآمدی حکومت دینی، مشروعیت نظام سیاسی را کاهش دادند و به شکاف بین مردم و حکومت دامن زدند و مشکلاتی را در سطح داخلی و بین‌المللی برای جمهوری اسلامی فراهم آوردند. چالش‌های پس از انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ مایه‌ی اختلال در امنیت جامعه گردید. رسانه‌های غرب هم با بزرگ‌نمایی مشکلات، ضمن ایجاد یاس و تردید در افکار عمومی جامعه ایران، اعتبار و وجهه بین‌المللی جمهوری اسلامی را با چالش مواجه نمودند. برخورداری کشور از ظرفیت‌ها و مولفه‌های قدرت نرم، بویژه رهبری فرزانه باعث مدیریت تهدیدها و بحران سیاسی اجتماعی در طول عمر بابرکت انقلاب اسلامی بویژه از نوع فتنه سال ۱۳۸۸ گردید. در این مقاله به بخشی از رویکردهای رهبری نظام اسلامی در مواجهه با بحران‌های سیاسی و مولفه‌های قدرتی نظام مقدس جمهوری اسلامی اشاره می‌شود.

تعاریف و ادبیات نظری

تعریف مدیریت بحران:

مدیریت بحران همانند مفهوم بحران دارای گستره وسیعی است؛ به بیان کارتی مدیریت بحران، دستیابی به راه‌حلی معقول در شرایط غیرعادی به گونه‌ای است که منافع و ارزشهای اساسی، حفظ و تأمین گردند. این هدف در برگیرنده سیاست جاری بوده و از طریق اجبار و انطباق پی‌گیری می‌شود تا در نهایت به گرفتن بیشترین ممکن از دشمن بیانجامد و موقعیت و جایگاه خودی تا حد امکان بدون تزلزل حفظ گردد (مک کارتی، ۱۹۸۰؛ به نقل از بختیاری).

در تعریفی دیگر مدیریت بحران تلاشی سیستماتیک برای تشخیص و شناسایی بحران‌های ممکن و بدنبال آن انجام یکسری اقدامات برای جلوگیری از آن می‌باشد (هانس، ۱۹۹۷؛ ص ۶۰۵).

در ادبیات سیاسی، مدیریت بحران به دو معنی متفاوت مورد بحث قرار گرفته؛ یکی بر رفتار شرکت‌کنندگان و شناسایی سازوکارهایی که دولت‌ها برای رویارویی با فشار به کار می‌گیرند، اشاره دارد و دیگر مربوط به رفتار میانجی‌گران، بویژه قدرتهای بزرگ و سازمانهای بین‌المللی برای جلوگیری از بالا گرفتن بحران و یا کاهش شتاب بحران در میان دولتهای درگیر است (بختیاری، ۱۳۸۴؛ ص ۴۸).

روزنتال و همکارانش^۱ در مقدمه کتاب خود با نام «مقابله با بحران‌ها، مدیریت بلایا، شورش‌ها و تروریسم»^۲ بحران را اینگونه تعریف کرده‌اند: «تهدیدی جدی نسبت به ساخت‌های زیربنایی و یا ارزش‌ها و هنجارهای بنیادین یک سیستم، که تحت محدودیت زمان و شرایط عدم قطعیت شدید، اتخاذ تصمیمات حیاتی را

1- Uriel Rosenthal & Paol T. Hart & Michael T. Charles

۲- مقدمه این کتاب توسط محمد علی ستاری فقیهی ترجمه شده و در فصلنامه دانش انتظامی شماره ۴، سال ۱۳۸۱ به چاپ رسیده است.

الزامی می‌سازد» (روزنتال و همکاران، ۱۳۸۱، ص ۱۳۵).

دانشمندان بر این موضوع اتفاق نظر دارند که در هنگام بحران مدیران پیشرو تلاش می‌کنند تا با بهره‌گیری از یافته‌های مرتبط با مدیریت بحران از پیامدها و آثار بحران‌ها بکاهند (نورمن آر، ۱۳۹۰، ص ۷). تعاریف متعددی از مدیریت بحران ارائه شده است. استونفریمن معتقد است، مدیریت بحران فرآیندی برنامه‌ریزی شده و کاربردی می‌باشد که با مشاهده سیستماتیک بحران‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها در جستجوی یافتن ابزاری برای کاهش اثرات بحران است (استونفریمن، ۱۳۷۵، ص ۱۰). مدیریت بحران نیز در برگرنده یک سری عملیات و اقدامات پیوسته و پویا بوده و به طور کلی بر اساس تابع کلاسیک مدیریت که شامل برنامه‌ریزی (تصمیم‌گیری)، سازماندهی، تشکیلات، رهبری و کنترل است استوار می‌باشد (ناطق‌الهی، ۱۳۷۸، ص ۱۹۶). با توجه به مطلب فوق، بایستی با بهره‌گیری صحیح از اصول مدیریتی به مدیریت بحران پرداخت.

رویکرد و نظریه اسلامی

در بخشی از آیات قرآن به دامن زدن به بروز بحران و تهدید نرم از ناحیه دشمنان داخلی و خارجی اشاره شده است، در آیه ۱۰۹ سوره بقره می‌فرمایند: بسیاری از اهل کتاب آرزو دارند که از ایمان شما را به کفر برگردانند. در آیه ۸ سوره صف آمده است: "یریدون لیطفوا نورالله بافواهم"، می‌خواهند نور خدا را با دهانشان خاموش کنند. مولای متقیان حضرت علی (ع) هم در فراز دوم و سوم خطبه ۲۳۳ به وضعیت یک جامعه ای که دچار آسیب و بحران شده پرداخته می‌فرمایند: در این جامعه خواص حق مدار کاهش می‌یابند و اهل حق ولایتمدارمنزوی می‌شوند، بازار دروغ و شایعه رونق می‌گیرد، شکاف طبقاتی و نسلی ایجاد می‌شود، افزایش روشنفکران هتاک روی می‌دهد و مسوولین دچار مداهنه و سرسپردگی و جوانان به سمت استحاله اخلاقی می‌روند.

امام حسین علیه السلام هم می‌فرمایند:

«أهل الفتنه هم يتكلمون بالملك بآرائهم»؛ اهل فتنه با (دروغگویی) نظراتشان حکومت را تغییر می‌دهند (تحف العقول، ۱۳۷۲: بخش کلام).

آیاتی هم در ارتباط با پیشگیری و مقابله با این تهدید راهنمای مومنین می‌باشد؛ در آیه ۶۱ سوره انفال می‌فرمایند: شما در مقام مبارزه با آنها خود رامهیا کنید. و در آیه ۱۹۴ سوره بقره آمده است:

«فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم»، وقتی دشمنان مقدسات شما را شکستند و باشما وارد جنگ شدند، شما هم مقابله به مثل کنید. اگر آنها شمارا مورد تهدید نرم قرار دادند، شما هم علیه آنها از قدرت نرم خود بهره بگیرید. امیرالمومنین (ع) در ارتباط با نقش بصیرت و آگاهی در مواجهه با این تهدید در خطبه ۱۷۳ می‌فرمایند «ولا يحمل هذا العلم الا اهل البصر و الصبر و العلم بمواقع الحق» رسالت و پرچم دین را به دوش نمی‌کشند، مگر کسانی که اهل بصیرت و صبر باشند، و دارای معرفت و آگاه به جایگاه حق.

در سال‌های اخیر «نظریه قدرت نرم» در بسیاری از حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی مطرح شده است «قدرت نرم» واژه‌ای است که در نظریه روابط بین‌الملل به منظور توصیف قابلیت یک مجموعه سیاسی نظیر دولت برای نفوذ (عمدتاً غیرمستقیم) بر رفتار یا علایق سایر مجموعه‌های سیاسی از طریق ابزارهای (عمدتاً) فرهنگی یا ایدئولوژیکی به کار می‌رود. به نظر نای مولفه‌های اصلی قدرت نرم عبارتند از فرهنگ، ارزش‌های فرهنگی و دیپلماسی خارجی. و محور اصلی وسیر حرکت قدرت مورد نظر جوزف نای متکی است بر جذب و اقتناع و براساس معیارهای رفتاری، قدرت نرم قدرت جذب کردن است و منابع آن نیز مقوله‌هایی هستند که چنین جاذبه‌هایی را ایجاد می‌کنند (علمداری، ۱۳۸۷: ۷۶).

نظریه‌های سیاسی

نظریه‌های سیاسی معانی گوناگونی دارد. امروزه علم سیاست به ساختمانی چند طبقه می‌ماند. هریک از طبقات یا رشته‌های علم سیاست به نحوی بایک نظریه در ارتباط هستند. نظریه‌های سیاسی در آثار کلاسیکی مانند جمهور^۱ افلاطون، لویاتان، توماس هابز^۲، و قرارداد اجتماعی^۳ روسو یافت می‌شوند. این آثار در جست و جوی ارایی تصویر جامعی و نسبتاً منسجم از زندگی سیاسی هستند. واژه‌ی یونانی تئوری، به معنی "نظر کردن، توجه کردن و تعمق کردن" است. این همان کاری است که متفکران بزرگ، قرن‌ها به بحث نظریه‌های سیاسی پرداخته‌اند و بشر را به آن دعوت می‌کنند. بخش مهمی از علم سیاست معاصر به مطالعه‌ی قدرت و نفوذ می‌پردازد. در پاسخ به سوال "چه کسی حکومت می‌کند؟"، علم سیاست روش‌های متعدد تصمیم‌گیری را بررسی می‌کند و در پی آن است که منابع و چگونگی اتخاذ تصمیم‌های سیاسی را در اجتماع دریابد. به تعبیر دیوید ایستون^۴؛ علم سیاست سروکارش با "تخصیص آمرانه‌ی ارزش‌ها" در جامعه است. به بیان هارولد لاسول^۵؛ علم سیاست مطالعه‌ی این است که "چه کسی می‌برد، کی می‌برد و چگونه می‌برد؟" جامعه‌شناسی قدرت "بخش عمده‌ای از مطالعه‌ی علم سیاست را تشکیل می‌دهد. با وجود این، سیاست وجوه مختلفی دارد و صرفاً در مبارزه برای کسب قدرت خلاصه نمی‌شود. جامعه‌ی سیاسی همچنین چارچوبی است برای روابط نظام یافته که در آن افراد با هم روزگار می‌گذرانند و خواسته‌ها و

۱- افلاطون، جمهور، ترجمه‌ی فواد روحانی، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۳۵.

۲- (Leviathan)، اخیراً به فارسی ترجمه شده، ریچارد تامس، هابز، ترجمه‌ی حسین بشیریه، طرح

نو، تهران، ۱۳۷۶

۳- ژان ژاک روسو قرارداد اجتماعی، ترجمه‌ی غلامحسین زیرک زاده، تهران، ۱۳۲۴ و نیز بنگرید

به: پل ایچ فرای، ژان ژاک روسو، ترجمه‌ی خشایار دیهیمی، نسل قلم، تهران، ۱۳۷۶.

4- Davi Easton

5- Harold Laswell

نیازهای اجتماعی شان را برآورده می‌کنند. اگر قرار باشد که جامعه‌ی مورد مطالعه از وضع "جنگ همه با همه" فراتر برود، قطعاً سیاست چیزی بالاتر از مبارزه برای قدرت است (اسپریگنز، ۱۳۸۲: ۱۳۵).

هدف نظریه‌های سیاسی فراهم آوردن "بیش همه جانبه" از جامعه‌ی سیاسی است. نظریه پرداز سیاسی می‌کوشد با قرار دادن سیاست در چشم اندازی گسترده "تصویری جامع" به مخاطبان خود ارائه دهد. به طور مثال، ارسطو نشان می‌دهد که هرگاه بدون در نظر گرفتن فرهنگ جامعه ای قوانین اساسی برایش تدوین شود، احتمال شکست آن جامعه زیاد است. گوید اکثر مردم مثل کسانی هستند که تمام عمر خود را در غاری به سر برده اند. آن چه آن‌ها دیده اند سایه ای بیش نبوده، که بر دیواره های غار لرزانند. آنان که هرگز روشنائی مستقیم خارج غار را تجربه نکرده‌اند، نمی‌دانند که آن چه می‌بینند، سایه‌هایی بیش نیست. آنان بدون داشتن قابلیت درک حقایق در یک دنیای سیاسی خیالی، زندگی می‌کنند. و چون خیال‌گرایی می‌تواند از کوه نظری خطرناک تر باشد، آنان کورکورانه به چاله‌های سیاسی می‌افتند که احتمالاً نابودی روحی و جسمی به دنبال دارد. راه حل این کج بینی فراهم آوردن ذره بین برای دید بهتر نیست. به نظر افلاطون، بشر نه تنها باید قادر باشد بهتر ببیند بلکه باید دیدش تغییر کند.

اجتماعی کردن و "براندازی"

وقتی اوضاع اجتماعی مرتب است، تجزیه و تحلیل ژرف و کاوشگرانه‌ی نظم سیاسی هم عملاً بی‌فایده است و هم مشکل. هدف تشکیلات اداری در هر جامعه این است که افراد خود را به قبول برداشت‌های حاکم تشویق کند. به طور مثال، مردم در امریکا می‌آموزند که کودکان از ابتدا یاد می‌گیرند که تلقی‌های سیاسی "صحیح" و رفتارهای مناسب کدام اند. "روش زندگی امریکایی" خوب و ستایش آمیز است؛ که "آزادی" و "دموکراسی" چیزهای بسیار خوبی هستند و نظام سیاسی

آن کشور تجسم والای این خوبی‌ها است. در نظام‌های سیاسی دیگر گرچه روند عمل یکسان است؛ اما مضمون پیام فرق می‌کند. کودک کوبایی از زمان تولد یاد می‌گیرد که؛

"امپریالیسم یانکی" خطرناکترین دشمن جامعه است و فیدل کاسترو رهبر بزرگی است که کشورش را آزاد کرده است. "حقایق" دنیای سیاست از طریق تعلیم و تربیت - مثلاً از طریق کلاس‌های رسمی و یا احترام به پرچم - و تا حدودی از طریق تعالیم غیر رسمی یا تقلید از رفتار و کردار اطرافیان القا می‌شوند. اگر اطرافیان با شنیدن کلماتی مثل "کمونیسم"، "فاشیسم" و یا "امپریالیسم یانکی" ترس و وحشت کنند، انسان نیز آن‌ها را پدیده‌های خطرناک تلقی خواهد کرد. با همان منطق اگر اطرافیان به قانون اساسی و "بنیانگذاران جامعه ای" وفادار باشند و به آن‌ها احترام بگذارند، انسان نتیجه می‌گیرد که کار درستی است و باید به این چیزها وفادار بود (توماس اسپریگنز، ۱۳۸۹: ۴۶).

رویکرد رهبری جمهوری اسلامی در مدیریت بحران‌های سیاسی

حضرت امام خمینی در مواجهه با تهدیدها، به مولفه‌های خاصی معتقد بودند که اهم آنها عبارتند از:

انگیزه الهی و وحدت کلمه: بی‌تردید رمز بقای انقلاب اسلامی همان رمز پیروزی است؛ و رمز پیروزی را ملت می‌داند و نسل‌های آینده در تاریخ خواهند خواند که دو رکن اصلی آن: انگیزه الهی و مقصد عالی حکومت اسلامی؛ و اجتماع ملت در سراسر کشور با وحدت کلمه برای همان انگیزه و مقصد. امروز و در آتیه نیز آنچه برای ملت ایران و مسلمانان جهان باید مطرح باشد و اهمیت آن را در نظر گیرند، خشتی کردن تبلیغات تفرقه افکن‌خانه برانداز است. توصیه اینجانب به مسلمین و خصوص ایرانیان در عصر حاضر، آن است که در مقابل این توطئه‌ها

عکس العمل نشان داده و به انسجام و وحدت خود، به هر راه ممکن کفار و منافقان را مأیوس نمایند (وصیت سیاسی الهی ۲۶ بهمن ۱۳۶۱).

اسلام محوری و تکلیف‌گرایی (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۹: ۲۰۳).

مردم‌محوری: (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۶: ۴۹۳) و مشورت و احتیاط: (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۸: ۷).

قانونمندی: یکی از ملاک‌ها تصمیم‌گیری حضرت امام (ره)، در بحران‌ها و رخدادهای سیاسی، امنیتی، قانون محوری بود. (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱).

قاطعیت، سرعت و ثبات: امام (ره) معتقد بودند تصمیم‌گیری با تزلزل به نتیجه نمی‌رسد و تصمیم باید همراه با جزمیت باشد تا اینکه پیروزی حاصل شود (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۴: ۶۰-۶۱)،

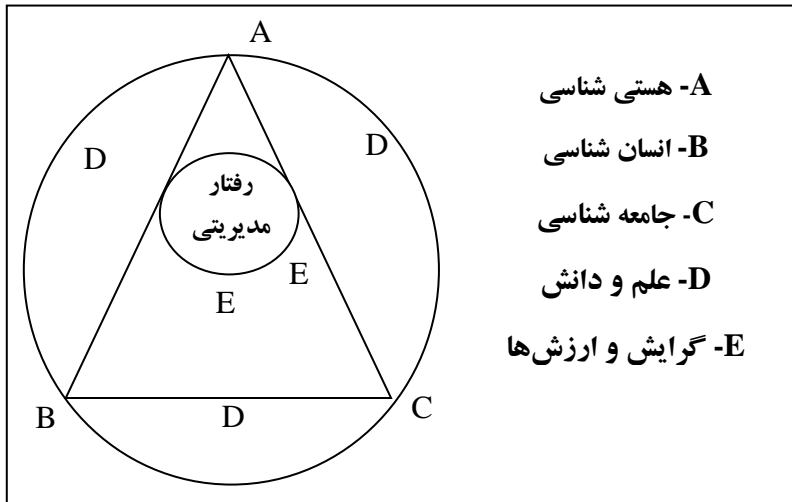
کسب اطلاعات و اخبار: امام (ره) (وجدانی، ۱۳۷۶، ج ۲: ۶۳-۶۴).

آرمانگرایی و آینده‌نگری: امام (ره) با تکیه بر باورهای عمیق مذهبی و با ایمان به آرمان موعودگرایی و تحقق حاکمیت مستضعفین تصمیمات خود را برآینده‌نگری متکی می‌نمودند (گودرزی، ۱۳۸۶: ۱۲۰-۱۲۲).

حل مشکلات مردم: امام (ره) همواره به مسئولان و دولت توصیه می‌کردند که تصمیمات آنان باید معطوف به حل مشکلات و نیازمندی‌های عموم مردم باشد (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶: ۵۱۹).

آنچه ساختار الگوی مدیریت سیاسی حضرت امام خمینی (ره) را در مواجهه با بحرانها شکل می‌دهد عبارتند از:

مبانی اعتقادی و معرفتی که در سه حوزه هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و جامعه‌شناختی، بنیاد اندیشه، تفکر و بینش امام (ره) را ساخته است. منبع مشروعیت از دیدگاه امام (ره)، الهی و مردمی است نه کاریزمایی، بنابراین مدل مبانی و اندیشه حضرت امام (ره) در مدیریت سیاسی جامعه به شکل زیر است.

تصویر ۱. مدل مبانی اندیشه و رفتار امام خمینی در مدیریت سیاسی

این مدل بنای رفتار و الگوی مدیریتی امام (ره) را مبانی اندیشه و رفتار می‌سازد، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی به عنوان اساس اندیشه و بینش امام (ره) در کنار مؤلفه‌های علمی و دانش محور و همچنین ارزش‌ها و گرایش‌های مورد توجه امام (ره) همگی به شکل‌گیری نوع و الگوی رفتار مدیریتی امام (ره) می‌انجامد (حسین‌زاده جاغرق، ۱۳۹۱: ۷۷).

عناصر رویکرد امام خمینی در مقابله با بحران‌ها:

۱- شناخت عوامل بحران‌زا:

یکی از کشورهایی که با پیروزی انقلاب اسلامی دچار چالش و زیان شد، کشور آمریکا و ابرقدرت غرب بود. روحیه استکبار ستیزی امام (ره) از همان اوایل نهضت اسلامی و با تصویب قانون کاپیتولاسیون در مهر ماه ۱۳۴۳، محسوس بود. امام (ره) بارها خطر آمریکا را قبل و بعد از انقلاب گوشزد نمودند و آمریکا را

مسبب همه ناآرامی‌ها و بحران‌ها می‌دانستند و معتقد بودند که «آمریکا» به این زودی‌ها دست از ما بر نمی‌دارد (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۷: ۴۰۴-۴۱۰). بنابراین حضرت امام با شناساندن عامل اصلی بحران در ایران و جهان روشنگری لازم را در قبال انقلابیون آگاه و مردم فهیم انجام دادند و زمینه فتح لانه جاسوسی آمریکا فراهم نمودند (حسین زاده جاغرق، ۱۳۹۱: ۲۲۴).

۲- شناخت کانون‌های ضد بحران و استفاده از پتانسیل آن‌ها:

امام (ره) مراکز آموزشی را بهترین مراکز مبارزه با بحران استعمار می‌دانستند. فرمودند: اگر مجلس، دولت، قوه قضائیه و سایر ارگان‌ها از دانشگاه‌های اسلامی و ملی سرچشمه می‌گرفت، ملت ما امروز گرفتار مشکلات خانه‌برانداز نبود (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱: ۴۲۹-۴۳۰).

۳- اقدامات جهت کنترل توطئه و استفاده از تکنیک افزایش اعتبار:

روشنگری امام (ره) و بصیرت دهی ایشان از جنایات و اقدامات توطئه‌آمیز آمریکا و درخواست ایشان از دانشجویان، جهت گسترش حملات جهت بازپس‌گیری شاه از آمریکا، نه تنها یک رهبری بصیرت بخش و محرک داخلی بود، بلکه با توجه به بازتاب پیام‌ها و سخنان امام (ره) در رسانه‌های بین‌المللی می‌توان چنین نتیجه گرفت که امام (ره) با بهره‌گیری از تکنیک افزایش اعتبار، اعلام خطر اساسی به آمریکا می‌دهد تا شاید آمریکا از اعمال خود منصرف شود و نیازی به فتح لانه جاسوسی نباشد و از طرف دیگر آمریکا بداند دانشجویان و طلاب با حمایت مردم بیدار، آماده‌ی هرگونه خطرپذیری هستند.

۴- تشکیل گروه مدیریت توطئه:

تشکیل شورای انقلاب قبل از پیروزی انقلاب که اوضاع ناآرام بود با نظر امام (ره) صورت گرفت و این شورا همانطور که تا قبل از مسئله گروگانگیری نقش

مهمی در اداره امور انقلاب داشت با وقوع این حادثه و استعفای دولت موقت، در کنار امام (ره) تبدیل به مهمترین مرکز تصمیم‌گیری گردید. امام با آگاهی و در راستای دفاع پیشگیرانه با مد نظر قرار دادن سه اصل مهم در مقابله با تهدیدات آمریکا قرار گرفتند :

اول- شهادت طلبی: از آنجا که امام (ره) نسبت به مبارزه و اهداف آن ایمان قلبی داشتند پیروانش نیز، این راه را از او آموخته بودند و آماده فداکاری در راه آرمان و اهداف عالی خود بودند؛ وجود روحیه شهادت طلبی، قدرت بزرگی چون آمریکا را با چالشی جدی مواجه نمود.

دوم- مقابله در برابر زورگویی آمریکا: اعتماد به نفس و عدم ترس از دشمن از رموز موفقیت امام (ره) بود. ایشان با چنین قدرتی که از ایمان و باورهای دینی و معرفتی (هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی) نشأت گرفته بود و با اتکال به خدامحوری، علی‌رغم آگاهی از قدرت زیاد آمریکا به لحاظ مادی، به آن توجهی نداشت. ایشان فرمودند که این قدرت‌ها پوشالی هستند و قدرت اصلی ایمان و اعتقاد است که ملت ایران از آن برخوردار است (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۲: ۳۹۸).

سوم - بسیج نیروها و عدم غفلت از دشمن (عامل تهدید): امام (ره) حفظ حکومت را منوط به حمایت مردمی می‌دانستند عکس‌العمل امام (ره) در برابر تهدید آمریکا تشکیل ارتش بیست میلیونی و بسیج مستضعفین بود. ایشان خطاب به ملت فرمودند: هر چه فریاد دارید بر سر آمریکا بکشید؛ قوای خودتان را مجهز کنید (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱: ۱۲۱).

نویسنده کتاب ایران ابرقدرت قرن، معتقد است، ایران در قبال تهدید کارتر مانند ابرقدرتی کارآزموده عمل کرد. پس از نمایش چندین میلیونی مردم در خیابان، آیت‌الله خمینی یکباره طرح باورنکردنی مقابله با حمله آمریکا را با «تشکیل ارتش بیست میلیونی آماده شهادت» رایه داد (مازند، ۱۳۷۰: ۷۷). لذا امام (ره) با برنامه‌ریزی دقیق، عمیق و فراگیر در تهدیدها، الگویی مبتنی بر بازدارندگی با تکیه

بر منابع قدرت نرم را بنا نمودند. امام (ره) در برابر اقدامات خصمانه آمریکا دارای روحیه تهاجمی بودند. مهمترین شیوه‌های رفتاری امام (ره) در برخورد با توطئه‌های امریکا عبارتند از:

۱- **مقاومت‌گرایی:** یکی از شاخصه‌های رهبری امام (ره)، مقاومت‌گرایی در برابر تهدیدات دشمن بود. (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۲: ۲۶۹).

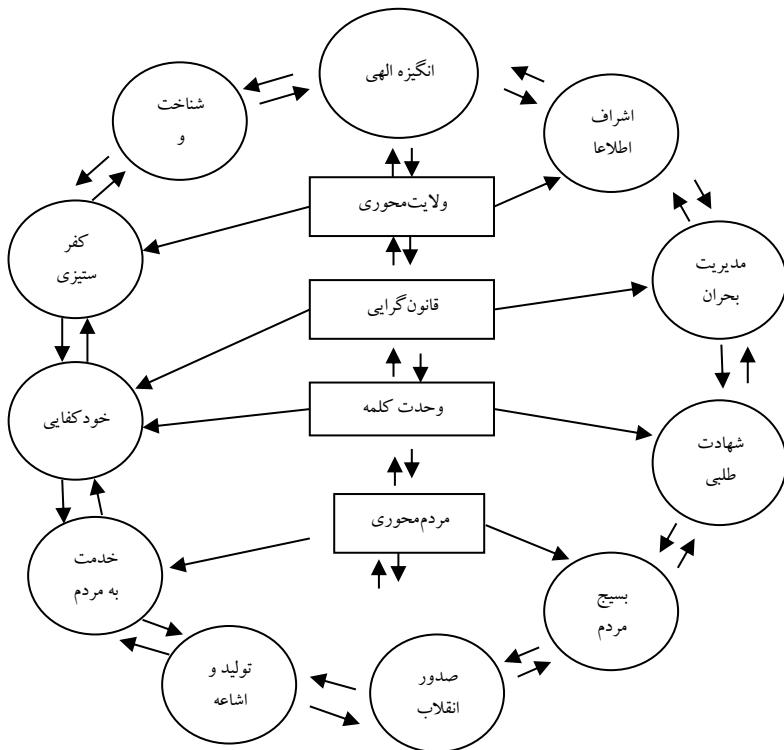
۲- **شهادت‌طلبی:** شهادت‌طلبی از اصولی است که بر اساس پیش‌مبنایی امام (ره)، در جریان مدیریت ایشان مشهود است. امام (ره) می‌فرماید: «امروز خمینی آغوش و سینه خود را برای تیرهای بلا و حودث سخت و برابر همه توپ‌ها و موشک‌های دشمنان باز کرده است و همچون همه عاشقان شهادت، برای درک شهادت روزشماری می‌کند» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱: ۸۴). اعلام کردند «ما می‌توانیم به آسانی در برابر تجاوز آمریکا بایستیم... من به پیروزی خودمان اطمینان دارم. دولت آمریکا مفهوم شهادت را نمی‌فهمد. ما با چنین روحیه‌ای همه مشکلات ایران را حل می‌کنیم» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۲: ۳۶).

۳- **هوشیاری درمقابل غرزدگی:** «از غرب برای ما یک تحفه ای می‌آورند. غرب تا ما را در سطح پایین نگه ندارد، نمی‌تواند از ما استفاده کند. کوشش آن‌ها این است که، ممالک اسلامی، در سطح پایینی از همه ی امور باشند. هر امری را که آن‌ها برای ما بیاورند، یک امر استعماری است.» (صحیفه نور ج ۱۳ ص ۵۹/۸/۱۴).

۴- **مقابله با شعار جدایی دین از سیاست:** در قرن معاصر، وقتی حربه ی ارباب و تهدید چندان کارگر نشد، راه‌های نفوذ تقویت گردیده، اولین و مهم ترین حرکت، القای شعار جدایی دین از سیاست است (صحیفه نور، ج ۲۱ ص ۹۱/۱۲/۳). (۶۷/۱۲/۳).

۵- **مقابله با عناصر تفرقه افکن:** «من» به همه ملت توصیه می‌کنم که در هر جا که هستید آرامش خودتان را حفظ کنید و گوش به توطئه‌هایی که در دست اجرا هست، می‌خواهند اختلاف ایجاد کنند و جمهوری اسلامی را بکوبند، ندهید

۶- مقابله با شایعه سازان و شایعه پراکنان: «امروز یکی از نقشه های بزرگ آن هایی که می خواهند این کشور و خزائن ما را ببرند، شایعه است، استشمام شایعه، هر کجا بروید می بینید که یک شایعه درست کرده اند. به حرف شایعه سازان گوش فرا ندهید.» (صحیفه نوج ۱۵، ۱۰/۱۵ / ۱۳۶۴). بنابراین با اقتباس از برخی از دیدگاهها و مولفه های مدیریت سیاسی و اعتقادی امام خمینی (ره)، فرایند مواجهه با تهدیدها و بحران های پیش آمده، در شکل زیر ترسیم می گردد.

۲: رویکرد امام خمینی در مقابله با بحران

رویکرد امام خامنه‌ای در مواجهه با جنگ نرم

امام خامنه‌ای با توجه به تهدیدهای پیش رو، مقابله با جنگ نرم را اولویت اصلی کشور می‌داند و به مناسبت مختلف روی مولفه‌های مختلفی از قبیل شناخت اسلام، هوشیاری و شناخت دشمن، حرکت به سمت وحدت و انسجام ملی و بین المللی، توجه به مشکلات مردم، داشتن بصیرت و آگاهی و باور به وجود تهدید نرم، تبیین نقش مهم دانشجوی و اساتید دانشگاهها و تشکیل اتاق فکرو تدبیر نمودن و امید بخشی به نسل آینده و خارج شدن از حالت انفعالی و برخورداری از روحیه تهاجمی نسبت به مقابله با جنگ نرم، هوشمند سازی و... تاکید فرمودند: "به اینها (جوانان) قدرت تحلیل بدهید به اینها توان کار و نشاط بدهید. چه جور؟ با امید دادن، امید بخشیدن به فضای کلاس" (در دیدار با اساتید دانشگاه- ۱۳۸۸/۰۶/۰۸) می‌فرمایند:

"بصیرت چون قطب‌نمایی است که انسان را هدایت می‌کند و به هدف می‌رساند. بصیرت چراغ، قطب‌نما و نورافکن است. اگر بینش و فهم سیاسی نباشد، این حرکت به انحراف کشیده می‌شود. انسان با بصیرت به خوبی دشمن را شناخته و با آن مبارزه می‌کند." (۱۳۸۵/۹/۲۴)

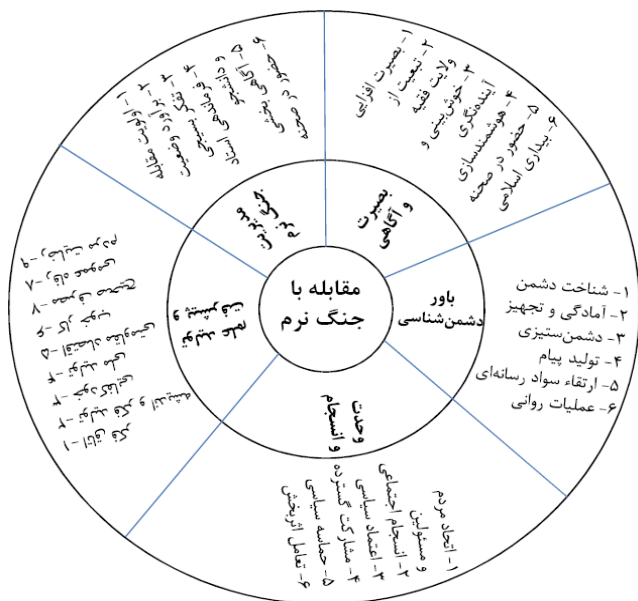
"امروز امت اسلامی باید آگاهانه و با بصیرت حرکت و اقدام کند؛ بر علم خود اضافه کند، بر توانائی‌های خود اضافه کند، بر انسجام ملی و انسجام بین‌الملل اسلامی خود اضافه کند." (۸۸/۴/۲۹). "یکی از کارهای نخبگان و خواص، تبیین حقایق است. باید حقیقت را فهمید. در جنگ صفین یکی از کارهای مهم «عمار یاسر» تبیین حقیقت بود" (در دیدار با اعضای خبرگان رهبری- ۱۳۸۸/۰۵/۰۵).

"امروز اولویت اصلی، مقابله با جنگ نرم است ایشان در تبیین جنگ نرم افزودند: دشمن در جنگ نرم تلاش دارد با استفاده از ابزارهای فرهنگی و ارتباطی پیشرفته و با شایعه و دروغ پراکنی و استفاده از برخی بهانه‌ها، میان آحاد مردم

تردید، بدبینی و اختلاف ایجاد کند. امام خامنه ای فرمودند:

اساتید دانشگاه فرماندهان و دانشجویان افسران میدان مقابله باجنگ نرم هستند." (۱۳۸۸/۹/۴). ایشان در دیدار با رئیس جمهور و هیات دولت (۱۳۹۱/۶/۴) ضمن تاکید بر وحدت و انسجام ملی یاد آور شدند؛ "اقتصاد مقاومتی تنها راه ادامه روند پیشرفت کشور است". معظم له در آغاز سال ۱۳۹۲ توجه به خودکفایی اقتصادی و تولید ملی را لازمه خلق حماسه سیاسی و اقتصادی در برابر تهدیدهای دشمنان نظام اسلامی دانستند. ایشان تاکید فرمودند :

"با برنامه وهوشمندانه باید نقشه‌ی دشمن را حدس زد و تشخیص داد و جلوتر از دشمن عمل کرد" (یکم فروردین سال ۱۳۹۲ مشهد مقدس). بنابراین با استنتاج از برخی از مولفه‌های کلیدی در رهنمودهای امام خامنه ای مولفه‌های موثر در مقابله با بحران سیاسی و جنگ نرم در شکل زیر ارایه می‌شود.

۳: رویکرد امام خامنه‌ای در مقابله با تهدید و جنگ نرم

فرایند مدیریت فتنه و بحران سیاسی:

مقابله با بحران و فتنه ها دارای مراحل است که می توان تا پنج مرحله (از شناخت تا مرحله مهار و بازسازی) آن را برشمرد. مهمترین این مراحل عبارتند از:

۱- شناخت و آگاهی

اولین کام در مدیریت و کنترل بحران شناخت و باور به وجود این تهدید است و عناصر آن؛

الف: باور داشتن؛ به تعبیر مقام معظم رهبری باور به وجود جنگ نرم مقدمه مراحل مقابله است.

ب: بررسی، شناخت اهداف، راهبردها، ابزار و بازیگران جنگ نرم (نائینی، ۱۳۹۱).

ج- شناخت ابعاد، مولفه ها و شاخص های تهدید و جنگ نرم آمریکا علیه ج.ا.ا.
د- شناخت چالش های ناشی از جنگ نرم و بحران های سیاسی ناشی از راهبردهای آمریکا

۲- پیش بینی و برآورد اطلاعاتی

۱- برآورد اهداف، راهبردها، تاکتیک ها، ابزار و بازیگران مدل مقابله با جنگ نرم (خودی).

۲- برآورد ابعاد، مولفه ها و شاخص های مدل مقابله با جنگ نرم آمریکا

۳- برآورد وزن، ارتباط بین مولفه ها و عناصر مدل مقابله با جنگ نرم

۳- پیشگیری و ظرفیت سازی

در این مرحله می توان، با کاربست سیاست هایی از بروز و ظهور بحران و تهدید جلوگیری نمود. اهم اقدامات پیشگیرانه جامعه خودی عبارتند از:

- ۱- تقویت باورها و گرایش به اسلام و تفکر شیعه در جامعه (بقره، آیه ۱۹۴).
- ۲- انگیزه الهی و عمل به دستورات اسلام (امام خمینی، ۱۳۶۵).
- ۳- اشاعه ارزشها و ترویج امر به معروف و نهی از منکر (امام خامنه ای، ۱۳۹۱).
- ۴- بصیرت جمعی: یکی از مهم ترین راهبردها و روش های پیشگیری و مواجهه فعال با جنگ نرم، برخورداری از بصیرت، فهم سیاسی و افزایش بصیرت دیگران است. در فتنه ها عامل اصلی شناخت و درک درست، دانش بصیرت است. بقول مقام معظم رهبری، بصیرت چون قطب نمایی است که انسان را هدایت می کند و به هدف می رساند (۱۳۸۸/۸/۲۵).
- ۵- روحیه ولایتمداری و عمل به رهنمودهای مقام معظم رهبری (امیری، ۱۳۹۰).
- ۶- با توجه به یافته ها، سالم سازی فضاهای علمی آموزشی از چالش های تهاجم فرهنگی غرب و جلوگیری از نفوذ سکولاریسم در این اماکن (رنجبران، ۱۳۸۸: ۱۱۲).
- ۷- اقتصاد مقاومتی، پیشرفت و خود کفایی
- ۸- ارتقاء روحیه و آستانه تحمل مردم
- ۹- افزایش مشروعیت سیاسی، اعتماد عمومی و تقویت انسجام اجتماعی (پور احمدی، ۱۳۸۹).
- ۱۰- کارآمدی نظام اسلامی و جلب رضایت مردم
- ۱۱- ایجاد امید و نشاط در جامعه نسل جوان و تلاش در جهت افزایش رضایت مندی و اعتماد مردم از ارتقا کارایی نظام و رفع مشکلات اجتماعی و اقتصادی مردم.
- ۱۲- ظرفیت سازی می تواند در حوزه نیروی انسانی، مدیریت و سرمایه ی اجتماعی، بیشترین کارآمدی و مطلوبیت را برای مقابله با جنگ نرم ایجاد

می‌کند(متقی؛۱۳۸۹: ۵۶). عمده اقدامات آن ؛

الف - تشکیل ستادهای پیشگیری و آمادگی برای مقابله با بحران
ب - تشکیل اتاق‌های فکر برای اتخاذ بهترین راه‌های پیشگیری و مقابله با این
تهدید

ج- برگزاری دوره و کارگاه‌های آموزشی مدیریت بحران و ارتقاء شناخت و
توانمندی نخبگان وفرماندهان، دانشجویان و عناصرمدافع
د- تولید پیام، محصولات فرهنگی، برنامه‌های رسانه ای متناسب با تهدید و
توزیع و اشاعه آنها

۴- مرحله مدیریت و مقابله

موفقیت درمهار بحران‌های سیاسی بویژه جنگ نرم مستلزم شناخت دقیق‌تری
نسبت به فضای بحران و کسب قابلیت لازم برای تأمین ابزارهای آن است. راه
مواجهه درست با بحران‌های سیاسی خارج شدن از حالت دفاعی و تدافعی می‌باشد
که ضروری است با بهره‌گیری از مدیریت هوشمند و اتکای به قدرت نرم کشور،
حالت تهاجمی و اقدام پیشدستانه را اتخاذ نمود. دراین مرحله، می‌توان اقداماتی
ایجابی و سلبی) انجام داد.

۱- مدیریت الگوی ارتباط مؤثر، به مفهوم بهره‌گیری ایجاد تعامل اثربخش بین
بازیگران ، متغیرها و عناصر مقابله با جنگ نرم است (امیری، ۱۳۹۰: ۱۸۵).

۲- اقناع و متقاعدسازی؛ با گفتگو؛ مذاکره و روش‌های قانونی) الیاسی، ۱۳۸۸:
۱۳۵). تخلیه درونی؛ با ایجاد زمینه‌های مناسب و قابل کنترل، انباشت درونی تخلیه
شود

۳- انسجام و وحدت بین نخبگان و مردم

۴- حضور فعال تفکر بسیجی و روحیه دشمن ستیزی

- ۵- منحرف کردن معترضین و حریف از موضوعات مورد ادعا و جلوگیری از پویایی و نفوذ آنها در جذب افکار عمومی و گروه‌های مستعد
- ۶- بسیج عمومی گروه‌های ارزشی، و با بصیرت و همراه‌سازی جامعه برای برخورد نهایی و خلق حماسه سیاسی مشابه حماسه (۹ دی، ۱۳۸۸).
- ۷- جداسازی و انفکاک بین رهبران و شورشگران (با) فریب، برچسب زدن، شایعه پراکنی و... از انسجام درونی جلوگیری نمود.
- ۸- تخریب انسجام درونی بحران آفرینان (از طریق نفوذ ورخنه، اطلاعات غلط، ایجاد سوال و سوءظن انسجام آنها بهم ریخت (الیاسی، ۱۳۸۸: ۱۲۴). و تخریب پشتوانه هیجانی عناصر فریب خورده؛ با تکنیک‌های ترساندن، برچسب زنی و ایجاد انزجار از توسعه فتنه و آشوب و کاهش بار روانی جریان

۵- مرحله ترمیم و بازسازی

ترمیم و بازسازی، مرحله نهایی پس از اقدامات مقابله ای است. که برخی از اقدامات آن عبارتند از:

- الف) فصل الخطاب قرار دادن تدابیر و فرامین رهبری
- ب) بازسازی افکار عمومی جامعه (مرادی، ۱۳۸۹). و ایجاد دیپلماسی فعال داخلی و خارجی
- ج) ترمیم و بازسازی سرمایه اجتماعی از قبیل پلیس و عناصر بسیجی و مدافع و...
- د) ایجاد نشاط، امید، امنیت و آرامش فیزیکی و روانی بعد از فتنه و بحران‌های سیاسی
- ه) از مهم ترین، راههای کنترل و مدیریت بحران‌های سیاسی و عملیات روانی بیگانه، به دست آوردن "قلوب و اذهان" مردم است. موفقیت عناصر متعهد پلیس و بسیجی در مواجهه با این تهدید، در گرو خارج کردن عامل مردمی از دست

آشوبگران است. اگر عناصر خودی بتوانند قلوب و اذهان مردم را در اختیار بگیرند. ضمن آنکه آشوبگران را از منابع و حمایت‌های مادی- معنوی مردم محروم می‌کنند، می‌توانند. اطاعت لازم را که به منزله‌ی عاملی حیاتی در کنترل فتنه و بحران است به دست آورند.

نتیجه‌گیری

با بهره‌گیری از فرایند سیستمی و مراحل پنج‌گانه شناخت، برآورد، پیشگیری، مدیریت مقابله و ترمیم و بازسازی و استفاده از مولفه‌ها و شاخصه‌های استفاده شده در مدیریت بحران‌ها و تهدیدهای سیاسی توسط رهبری شجاع و بصیر نظام مقدس جمهوری اسلامی شامل توجه به انگیزه الهی و وحدت، توانمندسازی و به روز رسانی مولفه‌های تفکر شیعه و اسلام ناب، بصیرتبخشی و نفوذ در قلوب مردم و عدم سازش با دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی و توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی، و خودکفایی است که می‌توان مشروعیت سیاسی را افزایش داد و اعتماد عمومی و انسجام اجتماعی بالا برد و نظام اسلامی را کارآمد نمود. بنابراین ضمن پاسداشت نعمت الهی ولایت فقیه و رهبری فرزانه نظام جمهوری اسلامی، می‌توان با بهره‌گیری از مولفه‌گرایش به اسلام و تفکر شیعه، مولفه اسلام‌ستیزی را کاهش داد و روحیه مقاومت مردم و جوانان را بالا برد. توجه به مولفه سرمایه اجتماعی و تفکر بسیجی، می‌تواند، روی مسئله‌ی تفرقه افکنی و کاهش انسجام اجتماعی تاثیرگذار باشد. ایجاد وحدت بین نخبگان و مردم، مولفه انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند و با مسئله مشروعیت زدایی مقابله خواهد نمود، مولفه‌ی ولایتمداری در پیشگیری و مدیریت بحران‌های سیاسی بسیار مهم است، با اطمینان می‌توان گفت مولفه‌ی بسیار مهم و مصونیت بخش در این عرصه تبیین کارکردهای نظام ولایت فقیه حول محور وحدت و امنیت ملی است که توجه به این اصل مهم

است می‌تواند، با انسجام بخشی به جامعه، کارکرد دولت و حکومت اسلامی را ارتقاء بخشد و مشروعیت سیاسی و اعتماد مردم به نظام اسلامی را بالا برد. لذا ضروری است با ارتقاء روحیه ولایتمداری و افزایش کارآمدی نظام اسلامی زمینه امیدواری و اعتماد مردم به حکومت دینی را افزایش داد. در برابر مولفه‌ی تحریم و فشار اقتصادی، رویکرد اقتصاد مقاومتی و تلاش در جهت خودکفایی، می‌تواند نظام اسلامی را تاحدی در برابر تهدیدها و تحریم اقتصادی دشمن بیمه نماید. یکی راهبردهای استکبار جهانی به ویژه آمریکا راهبرد جذب و اقناع مردم و مخاطب ایرانی از طریق دیپلماسی عمومی و هژمونی رسانه ای غرب می‌باشد، که در این عرصه شایسته است با بهره گیری از آموزه‌های قرآنی و سیره اهل بیت (ع)، ضمن تولید برنامه‌های جذاب و هدفمند، ارتباط گیری موثر همراه با برخوردهای محبت آمیز با مردم و جوانان داشت و با برنامه‌های مناسبی، اعتماد مردم به رسانه ملی را افزایش داد. راهبرد عملیاتی دشمن در عرصه بحران‌های سیاسی، بطور ویژه استفاده از بستر انتخابات و طرح اتهام تقلب با هدف نهایی تغییر و فروپاشی نظام سیاسی حاکم می‌باشد که برای مقابله با این رویکرد، ضروری است با اتخاذ راهبرد ایجاد وحدت و همدلی در جامعه به خصوص در بین نخبگان و عوامل تاثیر گذار زمینه مصونیت بخشی و حفظ و تقویت نظام اسلامی را فراهم ساخت و تهدیدهای ناشی از بحران‌های سیاسی دشمنان را در این عرصه عقیم ساخت.

منابع

۱. قرآن، سوره‌های انفال، بقره، صف، طه و...
۲. امام خمینی، صحیفه نور، جلد ۱۶، ۱۸، ۲۱ انتشارات سازمان چاپ وزارت ارشاد اسلامی تهران، ۱۳۷۸.
۳. اسپریگنز، توماس (۱۳۸۹) فهم نظریه‌های سیاسی ترجمه فرهنگ رجایی، نشر آگاه.
۴. افتخاری، اصغر و همکاران (۱۳۸۷) قدرت نرم و سرمایه اجتماعی، انتشارات دانشگاه امام صادق.
۵. امیری، ابوالفضل (۱۳۹۰)، جنگ نرم از تهدید تا مواجهه، انتشارات شوریده.
۶. بختیاری، لطفعلی. بررسی سبکهای مدیریتی فرماندهان در شرایط بحران، مجله سیاست دفاعی. ش ۵۲ و ۵۳.
۷. حسین زاده، جاغرق، ابوالحسن (۱۳۹۱) مدیریت بحران سیاسی در سیره امام خمینی، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۸. پوراحمدی، حسین (۱۳۸۹) قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی، دانشگاه باقرالعلوم (ع) نشر بوستان کتاب حوزه علمیه قم.
۹. متقی، ابراهیم (۱۳۸۷) رویایی غرب معاصر با جهان اسلام، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۰. روشندل اربطایی، طاهر؛ پورعزت، علی اصغر و قلی پور، آری (۱۳۸۸). تدوین الگوی جامع فراگرد مدیریت بحران با رویکرد نظم و امنیت. فصلنامه دانش نظامی. سال دهم. شماره ۲. صص ۶۳-۸۰.
۱۱. ناطقی الهی، فریبرز (۱۳۷۸). مدیریت بحران زمین لرزه در ایران. تهران: پژوهشگاه بین المللی زلزله شناسی.
۱۲. نورمن آر، آگوستن (۱۳۹۰). مدیریت بحران، ترجمه نادری و جمشیدی، تهران: شرکت مهندسی نیروی نفت و گاز سپانیر.

*سخنرانیها.

۱۳. امام خامنه ای، خطبه نماز جمعه تهران (۳/۲۹) / ۱۳۸۸، ۴، ۱۴۸۸/۹/۱۳۸۸، ۵/۵/۱۳۸۸ و ۱۳۸۸/۱۰/۱۷).

۱۴. امام خامنه ای در دیدار با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی و نخبگان علمی و فرهنگ‌دانان دانشگاه‌ها، ۱۳۸۸/۶/۴.

۱۵. امام خامنه ای در مشهد مقدس در جمع زائران امام رضا (ع) (۱۳۹۲/۱/۱).
*فصلنامه، مجله.

۱۶. افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، مقالات برگزیده بسیج و قدرت نرم: «دو چهره قدرت نرم»، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج - دانشگاه امام صادق (ع)، بهار ۱۳۸۷.

۱۷. اسلامی، مسعود (۱۳۸۵)، «مشروعیت شورای امنیت در ترازوی اخلاق، حقوق و سیاست»، ماهنامه زمانه، آذر ۱۳۸۵ حسینی، سیدحسین (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری در بحران، مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری. ش ۲، زمستان ۱۳۸۷.

۱۸. سیف، اله مراد (۱۳۹۱) «الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی پژوهشی آفاق امنیت، ش ۱۶.

19. Almond Gabriel A. and pawell G. Bingham, Comparative politics (System prosses and policy), second edition, little, Brown and company 1978.
20. Tomlinson. 1999. globalized culture the triumph of the mest in skelten and allenculture & globalchange London routledge. London routledge.
21. Richard N. Haass "Toward Greater Democracy in the Muslim World" the Washington Quarterly VoL. 29 Summer 2003' p 147.
22. Whitley, Gary. L, Psyop Operation in the 21 Century, US Army Wa.
23. T. Hynes, P. Prasad, Patterns of "mock bureaucracy" in mining disasters: an analysis of the Westray coal mining explosion, J. Manag. Stud. 34 (4) (1997)601-623.
24. Dearstyne, B. (2007), The FNDY on 9/11: Information and decision making in crisis", Government Information Quartely, Vol.18No.1.pp.29-46.
25. E. Ostrom, Understanding Institutional Diversity, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2005.
26. Nye Joseph S, Soft Power, Book Review, Futurecasteonline Magazine, 2004, Vol. 6, No. 9, at: www.Futurecasts. Com.